

27.17x36.03	1	עמוד 10	טוֹלֵם קֶטָן	14/02/2025	93138233-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

כ"ב בשבט יום גוש קטיף במערכת החינוך

נעים להכירה: ההיסטוריה הציונית של חבל עזה

שלא כבתדמית הישראלית, ההתיישבות היהודית בחבל עזה החלה הרבה לפני מלחמת ששת הימים. בחוברת חדשה, שצפויה לראות אור בקרוב בהוצאת מרכז קטיף, נפרסת לראשונה ההיסטוריה היהודית-ציונית של חבל עזה החל מימי האבות דרך תקופת התלמוד ועד לראשית הציונות, שראתה באזור חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל

שיגא אברהמוף

לעזה במלחמת העצמאות יצרה מציאות מאוד מורכבת, מזכירים אנשי מרכז קטיף. "אבל עדיין, הניסיונות של ראשי הציונות נבעו משילוב של תודעה שחבל עזה הוא חלק מהמולדת של עם ישראל בשילוב של שיקולים ריאליים הנובעים ממגבלות המציאות והיחסים הבין-לאומיים. לעובדה שחבל עזה הוא חלק מההיסטוריה היהודית היה משקל כבד בקבלת ההחלטות בכל התקופות". כאמור, במרכז קטיף עיטרו את החוברת בתמונות ייחודיות. המשימה למציאת החומרים לחוברת לא הייתה קלה. "חלק מהחומרים שהיינו צריכים לא היו ברשותנו", מספרת אורה אוחנה, ארכיונאית במרכז קטיף. "זאת הייתה עבודה מאוד סזיפית ללכת לחפש אחר המקור, מעין עבודת בילוש. יש דברים שהצלחנו למצוא באינטרנט, אבל היו דברים שהיינו צריכים לפנות בשבילים לכל מיני ארכיונים של מדינות וארגונים בין-לאומיים. גם וידאו שיינתן קרדיט לכל בעלי התמונות והמפות".

אילו פריטים היית צריכה להשיג מארכיונים חיצוניים?

"למשל מפות ישנות. היינו צריכים לערב את הארכיון של ממשלת טורקיה כדי לראות מה שהיה כאן בתקופת השלטון העות'מאני. הגעתי גם לספרייה הלאומית כדי למצוא דברים מתקופת קום המדינה, לרשות העתיקות כדי לאתר דרכם מטבע מהאזור, לארכיון העיר רחובות לאתר מישהו שרכש את האדמות בכפר דרום. הגעתי אפילו לארכיון של האו"ם כדי לאתר מפה נוספת של האזור מתקופה מאוד קדומה. פניתי גם לארכיון הקונגרס האמריקאי כדי לקבל מהם תמונות שיש להם על האזור".

איזה פריט היה הכי קשה להשיג?

"הייתה תמונה שבה רואים את קביעת קו הגבול ברפיח על בסיס מה שנקרא היום ציר פילדלפי. אנחנו עד היום מחפשים את בעלי האוסף כדי לתת להם קרדיט. כמו כן יש איור יפה שפורסם במעריב לנוער לאחר מלחמת ששת הימים שבו רואים חיבור בין חייל צה"ל ללוחם חשמונאי. 'מעריב לנוער' היה עיתון הנוער הכי מפורסם באותה תקופה, וזה אומר משהו על המיינסטרים הישראלי ועל תחושות החיבור ההיסטוריות שלו. היינו צריכים למצוא מי בכלל מחזיק את הזכויות יוצרים של 'מעריב לנוער', וגם כאן מסע חיפוש בלשי הביא אותנו בסופו של דבר לבעלי הזכויות, וקיבלנו את אישורם. 'אומנם החוברת כתובה בתמציתיות, אך היא נעשתה לאחר מחקר מדוקדק ומבוסס. כמוכן, נעזרנו באוסף המחקרים שנמצא אצלנו במרכז קטיף והתבססנו על עבודות של חוקרים קודמים, ובהם בייחוד חגי הוברמן, הבקיא הגדול ביותר בתולדות יהודי עזה. הידע הנמצא בידינו כעת הוא בזכות עבודתו המסורה לאורך שנים".

לאחר מלחמת ששת הימים חזרנו להתיישב בכפר דרום בתנופת ההתיישבות שהקימה את גוש קטיף. בהקמת נצר חזני, יישוב הקבע הראשון בגוש קטיף, אמר ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל: "זהו יום גדול למדינה ולהתיישבות, יום המסמל את ביסוס אחיזתנו באזור, שמאז מלחמת

אורה אוחנה, ארכיונאית במרכז קטיף: "זאת הייתה עבודה מאוד סזיפית ללכת לחפש אחר המקור, מעין עבודת בילוש. יש דברים שהצלחנו למצוא באינטרנט, אבל היו דברים שהיינו צריכים לפנות בשבילים לכל מיני ארכיונים של מדינות וארגונים בין-לאומיים. גם וידאו שיינתן קרדיט לכל בעלי התמונות והמפות"

צילום: חגית אש הרשטיק

ששת הימים נעשה לחלק בלתי נפרד מהמדינה וביטחונה". בחוברת מסופר על הפלא הגדול של גוש קטיף, שבו החולות השוממים הפכו לגן פורח של חקלאות משגשגת, של התיישבות מחוברת לשורשים, מחוברת באהבה לעם ישראל, שעמדה בגבורה מול כל התקפות הטרור והגנה על כל הנגב ומדינת ישראל.

חלק טבעי ממדינת ישראל

החוברת החדשה נקראת 'ההיסטוריה הציונית של חבל עזה', אף שמלכתחילה הייתה אמורה להיקרא 'ההיסטוריה היהודית של חבל עזה'. ואולם בתחקיר היסודי שנעשה באיסוף החומרים התברר שהפרק הציוני חשוב מאוד. מימי הרצל דרך בן גוריון ויגאל אלון נוכחים שראשי הציונות ראו בחבל עזה בטבעיות חלק ממדינת ישראל וסברו שחשוב מאוד לאחוז בו הן מסיבות ערכיות ציוניות והן מסיבות ביטחוניות, ולכן התעדכן שם החוברת. "כמוכן, הגעת הפליטים מאזור מרכז הארץ

עד היום בפי הערבים כפר דרום נקרא גררה, על שם גרר מקראית. כבר אז יצחק אבינו חפר את הבארות בגרר ונאלץ להיאבק עם הפלשתים כשהם סתמו לו אותן.

"בהמשך, כשכבשנו את ארץ ישראל בכיבוש של יהושע בן נון, הגבול הדרומי היה נחל מצרים. לכן לפי כל הדעות האזור שבו היה גוש קטיף זה בוודאות ארץ ישראל. אבל לאורך כל הדורות היה מאבק קשה עם הפלשתים בירושת הארץ, ובייחוד בירושת האזור הזה. מי שבכל זאת הצליח לגבור על הפלשתים הוא דוד המלך. למה דווקא הוא הצליח? כי כדי לגבור עליהם צריך עוצמה מתוך אמונה. צריכה להיות בתוכנו ההבנה שהמאבק בפלשתים הוא מאבק על עצם אחיזתנו בארץ ישראל, שהקב"ה נתן לנו אותה, והוא נותן לדוד המלך ייעוד ותפקיד, ולכן הוא גובר על הפלשתים".

היישוב כפר דרום, שבו התגורר מבצרי, מוזכר כבר בגמרא. "נוסף על כך כל מי שפתח מסכת סוטה דף כ ע"ב יקרא על רבי אליעזר בן יצחק איש כפר דרום. כלומר כבר לפני אלפיים שנה, בתקופת המשנה והגמרא, היה יישוב יהודי ששמו כפר דרום. אם נשאל מניין לנו שזה אותו יישוב שבו גר רבי אליעזר בן יצחק, ובכן, יש חוקרי גאוגרפיה הטוענים שבמרוצת השנים השתבש שם היישוב מכפר דרום לדיר עירום, ואחר כך קראו לו רק דיר. החיד"א מספר שהגיע למקום שעתיים נסיעה מעזה ושמו דיר. בזמנו ברכיבה על חמורים ארכה שעתיים נסיעה מעזה לכפר דרום, והמילה דיר היא כפר בערבית. כמו כן בערבית המילה תמר היא בלתי. לפני כ-150 שנה נטעו במקום הזה הרבה מאוד תמרים, ולכן שם נקרא היישוב דיר אלי-בלת, כלומר כפר התמרים. זה השיבוש של השם המקורי כפר דרום.

"לא רבים יודעים, אבל היו זמנים שהקהילה היהודית בעזה הייתה גדולה אפילו יותר מהקהילה היהודית בצפת או בירושלים", מציין מבצרי. "לפני 500 שנה התגורר בה רבי ישראל נג'ארה, רבה של העיר עזה, מחבר הפיוט 'יה ריבון עלם'. יש לא מעט פסקי הלכה לגבי הקהילה היהודית שם לעניין קריאת מגילה, אם הם צריכים יום אחד או יומיים. בעזה היה בית הכנסת הגדול ביותר בארץ, וברצפתו יש פסיפס ובו איור של דוד המלך. בעזה היה נמל גדול מאוד, והתחנה הראשונה בארץ הייתה שם, לכן היהודים שמגיעים לשם היו מתפללים בבית הכנסת הזה".

במוצאי יום הכיפורים תש"ז (1946) הקים את כפר דרום גרעין קיבוץ דתי במבצע י"א הנקודות בנגב. במלחמת העצמאות ניטשה במקום מערכת גבורה שערכה את הצבא המצרי בדרום, אולם לבסוף נאלצו מגיני כפר דרום לעזוב בהוראה מפורשת מהמטכ"ל.

בימים אלו נמצאים במרכז מורשת גוש קטיף בניצן בישורת האחרונה לקראת הוצאה לאור של חוברת מיוחדת בנושא ההיסטוריה היהודית והציונית של חבל עזה. המטרה בחוברת זו היא להנגיש לציבור הרחב באופן מתומצת את הידע הרב שנצבר במרכז קטיף. הפורמט קטן ומהודק, והתמונות המובאות בו מעניינות ומסקרנות.

"המערכה הנמשכת מאז מלחמת שמת תורה מצריכה את כולנו להתבוננות ולחשבון נפש לאומי כללי בלימוד הקשר הציוני השורשי לחבל עזה, וזאת קרוב לעשרים שנה מאז הגירוש מגוש קטיף", מספר אשר מבצרי, יוזם הפקת החוברת. "להתיישבות בגוש קטיף יש כמה יסודות. הראשון הוא להיות חלק מהמהלך הציוני של שבת ציון והחזרה לארץ ישראל, ומתוך כך גם חזרה להתיישבות בגוש קטיף. היסוד השני הוא ההבנה של החשיבות הביטחונית הגדולה באזור הזה.

אשר מבצרי, יוזם הפרויקט: "בעזה היה בית הכנסת הגדול ביותר בארץ, וברצפתו יש פסיפס ובו איור של דוד המלך. בעזה היה נמל גדול מאוד, והתחנה הראשונה בארץ הייתה שם, לכן היהודים שמגיעים לשם היו מתפללים בבית הכנסת הזה"

שני יסודות האלה הביאו לידי הקמת הגוש על ידי ממשלות המערך של יגאל אלון, יצחק רבין וגולדה מאיר. היה חלק בתוכנית שלהם ששם למטרה למנוע רצף ערבי שיגיע עד פאתי אשקלון ושדרות, ולכן חייבת להיות שם התיישבות יהודית.

"דבר נוסף היה עניין הערבות ההדדית, שהיה חזק מאוד בגוש", נזכר מבצרי. "היה החיבור לעם ישראל, ומתוך זה הרצון לעשות ולפעול לא רק מתוך שיקול אישי אלא מתוך ההרגשה של ערבות לעם ישראל. זאת הייתה הרוח של גוש קטיף. מתוך הרצון לעשות טוב לעם ישראל הצלחנו גם לעשות טוב לערבים שהיו בעזה".

העיר המקראית המתחדשת

מבצרי מציין כי להתיישבות בגוש קטיף יש שורשים עמוקים עוד מלפני קום המדינה. למעשה חבל עזה הוא חלק מנחלת יהודה בארץ ישראל. "ההתיישבות היהודית ברצועה התחילה כבר מתקופת האבות, שישבו באזור גרר. זה ככל הנראה באזור היישוב כפר דרום, שבו זכיתי לגור.